

נותנים כתף: "לפעמים ההקשבה מספיקה כדי לתת לאדם תחושה של ערך"

עוז רוזנברג
01/03/2017

המלווים הרוחניים שפועלים בארץ מעניקים אוזן קשבת ותמיכה לחולים שזקוקים לכך. הם מקווים שוועדת סל התרופות, שצפויה לפרסם את החלטותיה ל-2017 תכיר בעבודתם

גם אחרי מאות מטופלים, ולרי סטסין מתקשה לשכוח את מרקו (שם בדוי). "פגשתי אותו בבית החולים הצרפתי בירושלים", היא נזכרת. "בשלב הזה ה**סרטן** כבר התפשט באופן קשה מאוד. הרופאים לא נתנו לו זמן רב לשרוד". בירור קצר העלה כי הוא עלה ארצה מארגנטינה לפני שנים, וכעת אין לו איש בעולם. סטסין החליטה לנסות את מזלה וניגשה אליו.

"כשאמרת לי שאני עוסקת בתמיכה רוחנית הוא קצת התעצבן. 'מה פתאום תמיכה, זה אומר שאת חזקה ואני חלש? אני לא איש דתי ומאוד רציונליסט, ואני לא חושב שיש לנו מה לעשות ביחד', אמר בכעס. אלא שזה דווקא עורר בי עוד יותר רצון לעבוד איתו". בסופו של דבר היה זה עץ בודד מחצר בית החולים שגיישר ביניהם. "מרקו טיפל בעץ ששתלו בחצר עוד לפני שהוקם בית החולים. היינו עושים את הפגישות שלנו שם ליד העץ שלו".

מאחורי החזות הרציונלית הקרה גילתה שמסתתר אדם מלא רגש חם. "הבנתי שהוא גדל בעולם דתי, והיו לו הרבה התלבטויות ומחשבות על העולם שלאחר המוות. מה שקרה לו הייתה התמודדות לא קלה. כאיש הכי עצמאי במחלקה, קשה להימצא במקום שבו חווים את המוות מסביב". כעבור זמן לא רב החל מרקו להיפתח אליה. יש לו משפחה, כך הוא סיפר, אולם הם לא בקשר, והוא חש בודד כעת יותר מתמיד. סטסין, מצדה, רק הקשיבה. אחרי הכל, היא אומרת, זאת מהות התפקיד שהיא ממלאת זה עשור.

"להבדיל ממקצועות אחרים, אנחנו לא מנסים לתקן שום דבר", היא מסבירה. "אנחנו גם לא מנסים לשמור על דיסטנס, אלא דווקא להתחבר. דרך החיבור כולנו מגלים שאנחנו הרבה יותר מורכבים מההגדרות הפשטניות שמלוות את החברה שלנו, בייחוד במצבים של משבר - מה המשמעות שלי בחיים? ולמה אני כאן? ומה אני עוד יכול לעשות ולתרום?".

כמו סטסין, בישראל פועלים כיום כ-70 מלווים רוחניים מוסמכים. חלקם הגדול הוכשרו בישראל על ידי העמותה לליווי רוחני, חלקם מחוצה לה ובפרט בארצות הברית. מטרתם פשוטה: לשמש אוזן קשבת למי שזקוקים לכך ביותר. בין אם נשים שכורעות ללדת, חולים במחלקות שיקום, או מי שסיכוי של ממש לשרוד כבר אין להם ומצויים על ערש דווי. שלא כמו, אולי, מה שעניינם מערביות רגילות לדרוש מבעלי מקצוע - יעד ברור ומוגדר, בליווי הרוחני צריך רק לתת כתף להישען עליה כדי להקל ולו במעט על הענן הכבד שרובץ מעל ראש המטופל בשעתו הקשה.

"אנחנו נטולי אג'נדה טיפולית או רוחנית מסוימת", אומרת מירב גרי-כהן, יו"ר שותפה בעמותה בישראל ומלווה רוחנית. "ההכשרה שלנו כוללת את לימודי כל הדתות, ואנחנו מתאימים את דרך הליווי לבן אדם". זאת אולי הסיבה שהמקצוע הזה, אף שקוצר הצלחות מקיר לקיר, אינו מוכר עדיין בממסד בישראל. בימים אלה מקווים בעמותה שוועדת סל התרופות, שמסיימת את דיוניה לשנת 2017 השבוע, תשים סוף למצב. "בארצות הברית המקצוע קיים באופן רשמי ומוכר בארגון הבריאות, וגם במקומות כמו אנגליה או קנדה", מספרת גרי-כהן. "אך בארץ יש תהליך מאוד אטי להכרה במקצועות חדשים, מקצועות הרפואה המשלימה עדיין לא מוכרים גם הם במשרד הבריאות. תראה מה קרה עם המרפאים בעיסוק. לקחו להם 30 שנה לקבל הכרה מצד מוסדות הממשלה. אותו הדבר עם קלינאי התקשורת".

הכללה של ליווי רוחני בסל הבריאות תאפשר לכל תושב שזקוק לליווי רוחני, באישורים המתאימים, לקבל את הליווי על חשבון קופות החולים. בינתיים נאלצת העמותה להישען על מימון של גופים דוגמת פדרציית ניו יורק, שתרמה כשבעה מיליון שקל בעשור האחרון כדי לקיים את פעילותה.

בלי שיפוטיות

"בשנת 2014 חליתי בסרטן השחלות", מגוללת לזלי זקס, שמשמשת גם מנכ"לית ארגון נשות הכותל. "מאחר שאני קשורה מאוד ליהדות הליברלית, יצא ששמעתי על ליווי רוחני. אני יודעת שהוא עוזר ורציתי מלווה רוחנית גם לעצמי. בן אדם שיהיה קשוב, לא שופט, יודע הרבה דברים, ואיך שהוא אומר את הדברים הנכונים בדרך הנכונה. מישהו שיהיה שם בשבילי. לי זה מאוד תרם". היכרותה עם עולם העמותות הביא את ולרי סטסין אליה, שביקשה ייעוץ בנושא. כשזקס חלתה, הגיע תורה של לבקש את עזרתה של סטסין.

"חשבתי שלאנשים שסביבי יהיה מאוד קשה אם אפיל עליהם את החששות, את החרדות ואת הכאבים, אז עדיף מישהי חיצונית שאני יכולה לדבר איתה על כל הדברים הכי קשים, להוציא אצלה את כל האיכסה", מספרת זקס. "בדיעבד זאת הייתה החלטה מאוד נבונה. מעבר לזה שהיא נתנה לי עצות טובות, היא פשוט ישבה והקשיבה. הזמינות שלה, הנתינה הזאת, הידיעה שאני יכולה לומר הכל - את הדברים הכי קשים - ואין שיפוטיות. עם זאת, ההבנה שמה שלא אגיד, לא אעיק עליה, לא אפגע בה, לא אעמיס עליה דברים קשים, כי היא יכולה להתמודד עם הכל".

במה ליווי רוחני שונה מפסיכולוג?

"אני לא אדם של טיפול פסיכולוגי בכלל, שצריך ואוהב לנתח את עצמי כל הזמן ולדבר על הילדות. המטרה בליווי רוחני היא לא לפתור בעיות פסיכולוגיות. אני זוכרת, למשל, שהמלווה הרוחנית הפנתה אותי לפתוח ספר של פסיכותרפיסט שעבד המון שנים עם חולי סרטן, וזה עזר לי כל כך. בעקבות הספר החלטתי שאחרי שאסיים את הטיפולים, אעבור לתל אביב. אחד החלומות שלי היה לעבור לגור קרוב יותר לים. יכולתי לדבר עם המלווה על הכל. זה עשה לי טוב שזה היה ליווי נטו ולא בא לתקן אצלי שום דבר".

רגעים של חסד

המלווים הרוחניים מצדם מעידים על תחושות דומות. על קשר עז הדדי שנוצר עם המטופל ונשאר איתם גם שנים רבות אחריו. זה מסביר אולי מדוע רבים ממספרי הטלפון השמורים במכשירה של סטסין הם של מטופלים לשעבר, שכבר אינם בין החיים. "הם היו חלק מחיי, ואני הייתי חלק מהחיים שלהם", היא אומרת. "יש לא מעט כאלה. זו לא איזו אובססיה, אלא הם נותנים לי השראה וכוח. דווקא אותם אנשים שאתה מרגיש שהצלחת מתוך האינטראקציה הזאת להעניק להם משמעות בתקופה מאוד קשה". הקשר הזה מתהדק עוד יותר, מפני שההתקרבות נעשית כאשר המטופל מצוי בשלב מאוד פגיע של חייו.

המטפל נדרש, בין היתר, לעדן מאוד את כישוריו החברתיים כדי לחתור אל לב המטופל בזהירות וברגישות גבוהות. "מנסים ליצור חיבור אישי, רגשי. להגיד 'אני יושבת איתך ושומעת אותך'", מסבירה גרי-כהן. "בתוך זה מנסים להאיר את המשמעות, את הגודל של הנתינה לאחרים, את הערך של זה, את המתנות שקיבלת. לפעמים ההקשבה מספיקה לבדה כדי לתת לאדם תחושה של ערך. אנשים, בפרט מבוגרים, מרגישים לעתים בבתי חולים שזרקו אותם מחוץ לחברה, ופתאום מגיע מישהו מתוך המערכת ומקשיב. נכון שבאיזשהו מקום כל המערכת הרפואית היא סוג של מלווה רוחנית. אבל יש כל כך הרבה לחץ שלרוב הרופאים והאחיות אין זמן".

אם ניצב מולה אדם מאמין, עשויה סטסין למצוא עצמה קוראת איתו פסוקי תפילה ובמקרים אחרים אולי פילוסופיה או שירה. "אני לא רואה את המטופל הזה כפי שהוא היום - נכה, מוגבל - אלא אני רואה את המהות שלו, ואני משקפת לו את המהות הזאת", היא מספרת. "אני עושה את זה לפעמים עם טקסטים, תהלים למשל, אם זה משמעותי בשבילו, או אלמנטים מתרבות אחרת. אם אמונה באלוהים נותנת כוח, אז נלך לכיוון הזה. אני מדברת ממקום לא דתי, אבל הנושא של תפילה וברכה הם כלים שמעצימים, נותנים כוח. אנחנו נכתוב עם אישה בהוספיס, אנחנו ננסה לנסח ברכות למשפחה שלה. במה היא רוצה לברך אותם ומה היא רוצה להשאיר. אם זה אדם שלא יכול לדבר, לפעמים אשיר לו. אני מלווה עכשיו מישהו שהוא מלא תלונות ומועקות - החיים שלו היו מאוד קשים והוא מאוד בודד - והרגעים היחידים של חסד הם כשהוא מקשיב למוזיקה. אז אנחנו נקשיב למוזיקה".

המבט למוות בעיניים כל הזמן גובה מחיר נפשי ממך?

"חלק מההכשרה הוא ללמוד איך באמת להפריד בין הדברים. השהייה במחיצת אנשים שאני מגלה את הכוח שלהם ואני רואה כמה הם חזקים - מחזקת אותנו, 'הבריאים'. לכן, זה מקצוע של מבוגרים; מקצוע שני אחרי שכבר עברת מסע כלשהו בחיים".

יש קו משותף בין כל המטופלים שלך?

"הרצון לחיות", היא משיבה מיד. "אתה רואה אנשים שמגיעים להוספיס, ואיך שהוא אתה לא מאמין כמה הם שורדים. אנשים שמחזיקים את החיים בציפורניים".

כך קרה לבסוף גם עם המטופל של סטסין, מרקו. מגבר עקשן וסרבן הוא הפך לנגד עיניה לאיש רך שבסך הכל רוצה לחיות. "היה לנו קשר ארוך", היא מספרת. "פעם בשבוע הייתי עובדת בבתי החולים וראיתי הרבה מהתהליכים שהוא עבר. בעיקר ניסיון להתמודד עם מה שהוא ראה ככישלונות, סגירת מעגלים, לנסות לעזוב את העולם הזה בהשלמה ומודעות. ניסיתי לעשות טוב דווקא בסוף החיים, שלב שבו רוב האנשים חושבים שכבר אין טעם".